

PRILOZI ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU 57/2007.,
Orijentalni intitut u Sarajevu, Sarajevo, 2008., str. 318.

Nastavljajući uspješan rad, Orijentalni institut je protekle godine izdao 57. broj Priloga za orijentalnu filologiju (POF) čime je za korak bliže značajnom jubileju 60. broju ovog godišnjaka.

Ono što se već na samom početku nameće kao prvi dojam i što skreće pozornost, jeste internacionalni karakter časopisa. On nije samo formalan nego i stvaran. Osim na bosanskom radovi su pisani na engleskom i turskom, to znači da u njemu saraduju i autori izvan naše regije. U eri opće globalizacije to i nije neka novina ili iznenađenje. No, mora se priznati da je to za jedan časopis ove vrste u Bosni i Hercegovini u ovom trenutku ipak nešto na što treba skrenuti pažnju. Potvrda je to da je POF kao časopis i dalje poznat i priznat, uprkos svim nedaćama što su ga pratile. Mnogi časopisi tog ranga izgubili su bitke za svoj opstanak ili kontinuirani izlazak, a vrlo su značajni za bosanskohercegovačku nauku. Ja ću navesti dva vrlo važna: GDI, GZM (i dr.), od kojih se prvi potpuno ugasio a drugi tek povremeno izlazi. To je veliki gubitak, posebno s aspekta rezultata koje su ti časopisi postigli u našoj historijskoj nauci. U tom kontekstu naprijed navedena činjenica potvrda je da se POF još uvijek prati u svijetu struke i nauke, da objavljivanje u njemu predstavlja prestiž, i nadasve to je priznanje samom časopisu. Naravno, želim podsjetiti da se u POF-u i ranije objavljivalo na raznim jezicima: engleskom, njemačkom, ruskom, francuskom, turskom. To znači da on samo nastavlja svoju staru tradiciju. POF je prepoznatljiv i jedinstven časopis na našim, ali i u regionalnim prostorima. On je profiliran kao časopis koji se bavi pitanjima kulturne baštine i povijesti naših krajeva u razdoblju osmanske vladavine. To donekle determinira njegovu sadržajnu koncepciju koja je postala tradicionalna. Prema tome, i ovaj broj je u tom duhu i želim ukazati na to da se i novi broj bavi sljedećim oblastima: 1. filologijom (dakle jezikom i književnošću), 2. historijom i diplomatikom, 3. islamskom umjetnošću, 4. kulturnom (arhitektonskom) baštinom. Naravno, ne treba zaboraviti ni neke druge sadržaje časopisa, uvjetovane različitim događajima ili pojavom publikacija POF-u bliske tematske i problemske naravi. Prema tome, pored navedenog ovaj broj ima još: in memoriam, prijevodi, osvrti (polemike), izvještaje sa skupova i kongresa i, naravno, prikaze.

Praksa je da sjećanja na istaknute ličnosti u oblasti kojom se časopis bavi donosi na prvim stranicama. Ovaj put naše čitatelje upoznajemo sa životom i djelom saradnika POF-a rahmetli prof. dr. Bećira Džake, poznatog iraniste, profesora na Filozofskom fakultetu u Sarajevu i Muhameda Ždralovića, dugogodišnjeg rukovoditelja Orijentalne zbirke Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetosti i profesora Islamske civilizacije na Filozofskom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta. Ove priloge donose profesori Namir Karahalilović i Fehim Nametak. Ostatak predstavljanja podijelit ćemo u dva bloka, književno-jezički i historijski.

Radove iz oblasti jezika i književnosti potpisuju univerzitetski profesori: dr. Ekrem Čaušević, „*Upitne rečenice u turskom jeziku*“, dr. Kerima Filan, „*Osobitosti osmanskog jezika Mula Mustafe Bašeskije*“, dr. Sabina Bakšić, „*Pragmalingvistički aspekt nekih osmanskih dokumenata*“. Ovi autori, kao i naslovi radova pokazuju slojevitost problematike u oblasti jezika, različite mogućnosti proučavanja određenih pitanja. Oni otvaraju one probleme kojima se ranije nije poklanjala pažnja i na taj način popunjavaju znanstvene praznine u nauci, bilo u oblasti lingvistike modernog ili osmansko-turskog jezika. Sama tematska šarolikost reflektira povijesnu evoluciju turskoga jezika, dinamičnost razvitka, ali i društvene i povijesne tokove, kao i samo društvo i njegovu slojevitost. Zato analiza jezika, bilo onoga kojim se služi Bašeskija bilo jezika osmanske diplomatske građe, kako autori zaključuju, zorno pokazuje da je i kroz jezik moguće prepoznavati društvene slojeve, odnosno pripadnost pojedinim društvenim slojevima osmanskog društva.

Dva su rada iz oblasti književnosti, jedan književno-historijske drugi književne naravi. Dr. *Adnan Kadrić* u svome radu „*Ka narativnoj skici djela Povijest osvajanja Egipta 1517. godine bosanskog pjesnika Ali-bega Hercegovića Širija*“ uvodi u „svijet bosanskog“ autora i potomka bosanske plemićke porodice Kosača, sina Ahmed-paše Hercegovića i unuka Stjepana Kosače. On je ujedno i potomak osmanskih sultana po ženskoj liniji. Kadrić daje temeljne informacije o obilježjima Širijeva jezika i stila, fabuli ovoga djela posvećenoga njegovom dajdži Selimu I.

U naslovu „*Kruženje čaše od Walida ibn Yazida do Zijaije Mostarca*“ dr. Namir Karahalilović tretira pitanje širenja motiva iz jedne u druge književne tradicije kao i mogućnosti značenjskih transpozicija toga motiva.

Radove historijske i kulturno-historijske naravi u ovom broju potpisuju: Hatidža Čar-Drnda, Mehmed Demiryurek, Rustem Bozer, Machiel Kiel, Alma Omanović-Veladžić, Tihomira Mršić.

U tematskom pogledu tri su rada historijske naravi, jedan iz oblasti islamske umjetnosti, dva iz kulturne baštine.

Vremenski okvir koji pokrivaju teme, također je veoma širok, i on u potpunosti, istina sa različitim stepenom zastupljenosti, pokriva cjelokupno osmansko razdoblje, od prvih godina do kraja osmanske uprave. Ohrabruje činjenica da nakon stanovite pauze u ovom broju ponovo imamo radove koji se odnose na kasno razdoblje osmanske vladavine. Moglo bi se reći da ovaj put oni dominiraju. Prvo je važno zbog činjenice da je taj period (19. stoljeće) barem kada se tiče osmanistike nekako danas zapostavljen. Drugo, da se određena pitanja iz 19. stoljeća aktueliziraju i na temelju osmanske arhivske građe, dakle da im se ne pristupa samo iz perspektive vanjskoga promatrača, nego i iznutra. Samo je tako moguće doći do cjelovitog suda o pojedinim događajima i procesima.

Vrijeme ne dopušta elaboriranje svakog rada ponaosob, i stoga ćemo na neke samo informativno ukazati kao: „*Kritobulov opis osmanske opsade Jajca 1464. godine*”, koji s grčkog izvornika preko francuskog dopijava i na naše jezičko podneblje u prijevodu Tihomire Mršić iz Zagreba, i drugi rad naslovljen „*Kalaun Jusuf-pašina džamija u Maglaju, datum izgradanje i karakteristike*“ iz pera Machiela Kiela.

Jedan dio svakodnevnog života Sarajeva odslikava nam Alma Omanović-Veladžić u naslovu „*Iz Sarajevske svakodnevice početkom 19. stoljeća (bračni ugovori 1800.-1810. godine)*“. On je vrijedan pažnje ne samo po svojoj tematskoj suštini nego i po tome što je rađen na temelju voluminoznog djela Tarih-i Enveri (kod nas poznatijeg kao Kadićeva hronika) pisanog na osmanskoturskom jeziku.

„*Popis prihoda i rashoda vakufa u Foči od 1865. do 1874. godine*“ rad je Hatidže Čar-Drnda, rad je rađen na prvorazrednom historijskom izvoru, sidžilu fočanskog kadiluka iz druge polovine 19. stoljeća. Takvih izvora, nažalost, do danas je sačuvan veoma mali broj. Važan je i stoga što se odnosi upravo na grad u kojemu je vakufska imovina doživjela u svojoj povijesti nezapamćenu devastaciju. On je jedan od rijetkih tragova o mnogim vakufima, o čijem nekadašnjem postojanju danas spoznaje možemo stjecati samo na temelju pisanih tragova o njima, istovremeno je i pečat protiv zaborava tih vakufa.

Želim skrenuti posebnu pažnju na rad Mehmeda Demiryureka, pod naslovom *Bosna Halkinin Istirhamati*. Radi se jednoj predstavi, zamolbi, nekoj vrsti pritužbe ili žalbe Bošnjaka upućenoj sadriazamu 1875., dakle

posljednjih godina osmanske uprave u Bosni. Riječ je o dokumentu, ponuđenom u tri varijante, rezimirani prijevod predstavke na turskom jeziku, transkribiranoj latiničnoj varijanti na osmanskoturskom i faksimilima samog izvornika. Prva zanimljivost na koju želim ukazati jeste da se originalan tekst ovoga dokumenta čuva u grčkom dijelu Kipra, (u Nikoziji), u Biblioteci rukopisa na turskom jeziku.

Predstavka je osim uvoda podjeljena u 13 odjeljaka koji govore o problemima u zemljoradnji, teškim uvjetima privređivanja, nametima, stočarstvu, trgovini, ubiranju desetine, eksploataciji šuma, gradovima i njihovoj zapuštenosti, nenamjenskom trošenju gradskih prihoda, nepoštivanju propisa koji se odnose na uređenje gradova, zamjenskim porezima na nekadašnje timare, nepravilnostima kod izbora, putevima i mostovima, poteškoćama proisteklim iz nametanja poreza na ime neslužbenja vojske za nemuslimane, potrebe njegovog prilagođavanja platežnim mogućnostima i sudstvu. Nema skoro ni jedan segment društvenog života koji ovim nije obuhvaćen.

Želim podsjetiti da se u uvodnom dijelu predstavke, koju potpisuje preko 300 osoba, naglašava lojalnost državi, ali isto tako da se želi ukazati na realnost, probleme s kojima se stanovništvo susreće, potrebu otklanjanja slabosti, nezakovitosti i sl. Ustvari, predstavka nije ništa drugo nego dijagnoza slabosti sistema, korumpiranosti činovnika. I to, naravno, kao što se iz samog teksta predstavke vidi, nije prva, što upućuje na ignorantni odnos državnog vrha prema zahtjevima.

Ovaj dokument zorno pokazuje da je osmansko društvo klasno društvo, te da u interpretacijama treba polaziti od tih pretpostavki, da teškoće dijele svi podjednako, bili oni muslimani ili ne, ovisno o tome kom društvenom sloju pripadaju. To nameće potrebu da se napuste predrasude u kojima je konfesionalna pripadnost osnovni kriterij određivanja položaja, odnosno osnovni uzrok podređenog položaja, izvor diskriminacije, eksploatacije i sl. Naprosto, nije moguće generalizirati i stavljati znak jednakosti, raja – obespravljani, tj. nemuslimani, a bogataši – privilegirani, tj. muslimani. Paradoks je u tome što su barem u Bosni većinu rajinskog sloja činili muslimani, ali se uvijek upravo tu naglašavala spomenuta formula. Svi naprijed istaknuti problemi podjednako su, dakle, pogađali i jedne i druge. Predstavkom se iskazuje solidarnost sa siromašnijim nemuslimanima, pokazuje briga o njima.

Ovakva pitanja nužnim nameću potrebu većeg poklanjanja pažnje izučavanju pojedinih događaja i procesa iz osmanske perspektive, posebno

burnog 19. stoljeća, koje u našoj historiografiji osmanske provenijencije mora dobiti više prostora.

Aladin Husić